

**Staatloos:
een nachtmerrie
waaruit je niet
ontwaakt**

Fotograaf Anoeke Steketeer fotografeerde voor Document Nederland 'staatlozen': mensen zonder eigen nationaliteit. 'Het gaat erom of je mee mag doen met het systeem of er buiten valt en het is moeilijk om je voor te stellen hoe verschrikkelijk dat laatste is.'

'IEDEREEN HEEFT RECHT OP EEN NATIONALITEIT.' Het is al bijna zeventig jaar lang punt 15.1 van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, maar fotograaf Anoeke Steketeer had er eerder nooit zo bij stilgestaan. Dat iedereen die wordt geboren bovendien automatisch een nationaliteit krijgt, van de ouders of van het land waarin hij of zij ter wereld komt, vond ze ook nogal vanzelfsprekend. In de praktijk ligt dat soms anders, realiseerde Steketeer zich dankzij twee belangrijke gebeurtenissen in haar leven. Eerst kreeg ze de eervolle opdracht van het Rijksmuseum voor een tentoonstelling over 'staatloosheid', in het kader van *Document Nederland* – een inmiddels indrukwekkend lange reeks fotodocumentaires over de stand van het land. Maar bovenal: haar dochter Nino Rosa werd geboren. 'Een paar dagen na haar geboorteaangifte stond er onaangekondigd al iemand van de GGD op de stoep om haar een prikje te geven, te controleren op eventuele afwijkingen en met een schuin oog te beoordelen of ze wel in een goede en liefdevolle omgeving terecht was gekomen.' Nino Rosa kwam nog maar net kijken, maar had meteen al een burgerservicenummer te en maakte dankzij dat bsn direct deel uit van het bureaucratische systeem.

Een paar dagen oud, maar al een volwaardige landgenote, bekend bij alle overheidsinstanties.

Een groot geschenk

Toen haar eerste kind ter wereld kwam, had Steketeer dat nog vanzelfsprekend gevonden. Maar dat was voordat ze Ali en Eduard ontmoette, Denny en Angela, en de zusjes Vanessa en Chisom, en baby Tima en al die anderen die het, anders dan haar eigen kinderen, zonder nationaliteit moeten stellen. 'Dat scherpe onderscheid met mijn pasgeboren dochter vond ik bizar. Ik realiseerde me voor het eerst dat de nationaliteit die mijn dochter automatisch kreeg bij haar geboorte het grootste geschenk is dat je een baby kunt geven.' De doorsnee bezitter van een Nederlandse identiteit realiseert zich dat waarschijnlijk net zomin. Staatloosheid is een juridisch complex onderwerp, maar tegelijkertijd een zeer basaal, zegt Anoeke Steketeer. 'Het gaat erom of je mee mag doen met het systeem of er buiten valt en het is moeilijk om je voor te stellen hoe verschrikkelijk dat laatste is. Dat was mijn leidraad terwijl ik aan het project werkte.' Juist in een overgeorganiseerde bureaucratie als de Nederlandse is de positie van de staatloze een nachtmerrie waaruit je niet kunt ontwaken, merkte Steketeer. Eduard (op de foto hiernaast), in Abchazië geboren, vertelde haar dat

VORIGE PAGINA LINKS: BASEM (PALESTIJNSE GEBIEDEN 14-6-1981), STAATLOOS. RECHTS: ANGELA (NEDERLAND 28-1-2014), NATIONALITEIT ONBEKEND. HIERNAAST: EDUARD (SOVJETUNIE 3-11-1966), STAATLOOS, IN DE OPVANG VOOR AFGEWEEZEN ASIELZOEKERS (BED, BAD, BROOD) IN AMSTERDAM. VOLGENDE PAGINA'S: HET UITZICHT VAN EDUARD.

hij het in Wit-Rusland nog kon uithouden als staatloze, maar in Nederland niet. ‘Hij zei: “Jullie systeem is grof en scherp. Als je valt, ben je kapot.”’

Droomwereld

De absurde situatie waarin je terecht komt als je geen nationaliteit hebt maar dat niet kunt bewijzen, is alleen maar kafkaësk te noemen, zegt Anoenk Steketee. Het onderwerp sluit aan bij haar eerdere werk, waarin ze zich ook richtte op het individu in een onbegrijpelijke wereld. Voor de serie *Dream City* reisde ze langs pretparken in crisisgebieden, ‘waarin je een dag kunt ontsnappen uit de ellende door je in een droomwereld te wentelen’. Zo kwam ze ook in de Rwandese hoofdstad Kigali terecht, waar ze een verzoenende radiosoap hoorde, die werd uitgezonden op dezelfde golflengte als die waarop Radio Télévision Libre des Mille Collines Hutu’s ophitste om aan het moorden te slaan. ‘Uit die soap kwam het project *Love Radio* voort, om te laten zien hoe fictie kan helpen bij de verwerking van zoiets verschrikkelijks.’

In limbo

Wereldwijd zijn er 10 à 15 miljoen mensen staatloos; hoeveel het er in Nederland zijn, is onbekend. Schattingen van de UNHCR komen uit op zo’n vijfduizend. En onder de tachtigduizend mensen van wie de nationaliteit onbekend is, bevindt zich ook nog een onbekend aantal staatlozen. Via allerlei sluiproutes kwam Steketee een aantal van hen op het spoor. ‘Ze deden mee omdat ze er een kans in zagen om te ontsnappen aan hun uitzichtloze situatie. Toen ik Eduard vroeg of hij tijd had om mee te doen, moest hij erg lachen. “Ik heb de hele dag voor je en morgen en overmorgen erbij. Ik kan hier verder niets doen.”’

Als je erkend bent als staatloos én je veroverst een verblijfsvergunning kun je – na drie jaar wachten – van staatloos promoveren tot Nederlander. Maar die verblijfsvergunning krijg je als staatloze in Nederland

‘Alles moet geverifieerd met papieren, maar de kern van staatloosheid is dat je die niet kunt overleggen.’

niet automatisch, wat ingaat tegen de universele mensenrechten – want ‘iedereen heeft recht op een nationaliteit’. Daarmee zijn staatlozen in Nederland veroordeeld tot een situatie in limbo. En het kan nog erger, weet Steketee inmiddels. ‘Kijk maar naar Ali (p. 73): hij is Palestijn maar kan dat niet bewijzen en staat dus te boek als “nationaliteit onbekend”.’ Ali is vastgelopen in de bureaucratie, hij valt overal buiten en bestaat officieel niet. Hij leeft op straat en krijgt niet de medische hulp die hij nodig heeft. ‘Een vicieuze cirkel,’ zegt Steketee. ‘Alles moet worden geverifieerd met papieren en stempels, maar de kern van staatloosheid is dat je die papieren en stempels niet kunt overleggen.’

Nationaliteit onbekend

Denny (7) en Angela (3) (foto hiernaast) zijn op jonge leeftijd al verstrikt geraakt in ons systeem. ‘Die kinderen worden nergens erkend, ook niet door China. Dat land wil geen verklaring geven dat ze níet Chinees zijn, maar ook niet bevestigen dat ze het wél zijn. Het gevolg is dat Denny en Angela, die met hun moeder in Katwijk wonen op een “vrijheidsbeperkende locatie”, geregistreerd staan als “nationaliteit onbekend”. Net als hun moeder, die weliswaar Chinees is maar dat niet

VORIGE PAGINA LINKS: MOHAMED T. (MYANMAR 31-12-1974), NATIONALITEIT ONBEKEND. RECHTS TIMA (NEDERLAND 6-4-2017), STAATLOOS. HIERNAAST: ANGELA EN DENNY, GEZINSLOCATIE VOOR UITGEPROCEDEERDE ASIELZOEKERS MET MINDERJARIGE KINDEREN, KATWIJK. VOLGENDE PAGINA'S: DETENTIE-CENTRUM SCHIPHOL, WAAR VEEL MENSEN ZONDER NATIONALITEIT TERECHTKOMEN DIE NIET IN NEDERLAND MOGEN BLIJVEN.

‘U en uw kinderen hebben geen verblijfsrecht. Dat betekent dat u en uw kinderen hier niet mogen zijn.’

kan bewijzen omdat ze als meisje vanwege de Chinese eenkindpolitiek nooit is geregistreerd. Via mensen-smokkelaars kwam ze in Nederland en in de prostitutie terecht.’ In de woorden van de ambtenarij klinkt dat zo: ‘Het is uw keuze geweest om in Nederland kinderen te krijgen terwijl u niet beschikte over een verblijfsvergunning. U en uw kinderen hebben geen verblijfsrecht. Dat betekent dat u en uw kinderen hier niet mogen zijn.’ Steketee: ‘Ze kunnen geen kant op. Het meisje is nog te klein om het te beseffen, maar het jongetje voelt de enorme onrust van zijn moeder, hij kan zich slecht concentreren.’

Eén ambtelijk vinkje

Anders, maar niet minder ingewikkeld, ligt het met de zusjes Vanessa (16) en Chisom (14) (p. 74) in Almere. Hun moeder, die beweerde dat ze uit Soedan kwam maar dat niet kon bewijzen, overleed in het kraambed. De meisjes werden liefdevol opgevangen door pleegmoeder Irene en hoewel ze zijn geregistreerd als ‘nationaliteit onbekend’, hebben ze een verblijfsvergunning. Als zij geregistreerd zouden staan als staatloos, zouden ze na drie jaar Nederlander kunnen worden. ‘Er is een verklaring van de Soedanese ambassade dat die twee meiden echt niet bij hen bekend zijn,’ zegt Steketee. In het geval van de zusjes is het nu een kwestie van één ambtelijk vinkje in het hokje ‘staatloos’. ‘Zolang ze minderjarig zijn en bij hun pleegmoeder in huis wonen, zijn het gewone tienermeisjes met een tienerleven en tienerdromen,’ zegt Anoeck Steketee. ‘Maar zodra ze meerderjarig zijn, gaan ze een onzekere toekomst tegemoet en kan bijvoorbeeld Chisom haar droom om dokter te worden wel vergeten.’

De pennestreek van de burgemeester blijft achterwege omdat de gemeente Almere volhoudt: we hebben geen documenten ontvangen waaruit blijkt wat de nationaliteit is van de meisjes, dus registreren we ze onder ‘nationaliteit onbekend’. Ze tot staatlozen verklaren, dat moet de Immigratie en Naturalisatiedienst

maar doen. Maar die IND baseert zich juist weer op de Basisregistratie Personen (BRP) van de gemeente. ‘Ambtenaren moeten zich realiseren hoe belangrijk het is dat een kind een nationaliteit krijgt of op zijn minst als staatloos wordt geregistreerd,’ zegt Steketee.

Er bestaat in Nederland geen officiële procedure om staatloosheid vast te stellen. Een wet om dat te regelen ligt al een tijdje op de plank maar heeft kennelijk geen prioriteit. Als die wet er komt, wordt de procedure vergelijkbaar met de asielprocedure, dan zal de rechter dus moeten vaststellen of iemand al dan niet staatloos is. Volgens Anoeck Steketee zal dat veel pijnlijke en beschamende situaties voorkomen. Zoals die keer dat een Israëliische ambtenaar aan Ali meedeelde dat hij te boek stond als ‘overleden’: ‘Zijn advocaat vroeg Ali om ervoor te zorgen dat hij zijn overlijdensakte opgestuurd zou krijgen, om zo zijn Palestijnse afkomst te bewijzen. Maar zelfs het bewijs van zijn dood konden ze hem niet leveren.’ <

Anoeck Steketee, Staatloos (Document Nederland) is van 6 oktober 2017 t/m 7 januari 2018 te zien in de Philipsvleugel van het Rijksmuseum.

Anoeck Steketee, State of Being. Documenting Statelessness, Nai010 Publishers, 164 p.

PAGINA HIERNAAST: ALI (PALESTIJNSE GEBIEDEN, 15-2-1975), NATIONALITEIT ONBEKEND, IN HET OOSTERPARK IN AMSTERDAM, WAAR HIJ VAAK OVERNACHT ALS HIJ GEEN OPVANG HEEFT. VOLGENDE PAGINA'S LINKS: CHISOM (NEDERLAND 29-12-2003), NATIONALITEIT ONBEKEND. RECHTS: MOHAMED A.F. (KOEWEIT 27-12-1984), STAATLOOS.

